

mpc

**Akčný výskum
ako nástroj autoevalvácie školy**

MÁRIA RYCHNAVSKÁ

2017

Akčný výskum ako nástroj autoevalvácie školy

Mária RYCHNAVSKÁ

Bratislava 2017

Obsah

Úvod	5
1 Autoevalvácia školy	6
2 Akčný výskum v riadiacej činnosti VPZ	10
2.1 Fázy 8-krokového modelu akčného výskumu	10
2.2 Stanovenie cieľov výskumu	13
2.3 Definovanie výskumných otázok	14
2.4 Metódy výskumu	15
2.5 Nástroje na získanie vstupných a výstupných dát	16
3 Ukážka uplatnenia akčného výskumu v riadiacej činnosti VPZ	17
Záver	23
Zoznam použitej literatúry	24
Príloha 1	25
Príloha 2	27

Úvod

Učebný zdroj *Akčný výskum ako nástroj autoevalvácie školy* spracovaný k akreditovanému vzdelávaciemu programu Rozvoj kompetencií vedúceho pedagogického zamestnanca v oblasti riadenia zmeny školy prostredníctvom akčného výskumu je určený vedúcim pedagogickým zamestnancom (VPZ), ktorí na základe výsledkov SWOT analýzy hľadajú riešenia na riadenie zmien vybranej oblasti procesu výchovy a vzdelávania.

Cieľom učebného zdroja je načrtnúť väzbu medzi autoevalváciou školy a akčným výskumom, charakterizovať akčný výskum z hľadiska metodológie výskumu a na konkrétnej ukážke uplatniť 8-krokový model akčného výskumu v riadiacej činnosti vedúceho pedagogického zamestnanca.

Študijný materiál tvoria tri kapitoly, ktoré obsahovo korešpondujú s dištančnými výstupmi akreditovaného funkčného aktualizácie vzdelávacieho programu. V prvej kapitole sa venujeme problematike autoevalvácie školy. V druhej kapitole opisujeme problematiku akčného skúmania procesov na úrovni školy a triedy vo väzbe na proces autoevalvácie a tretia kapitola obsahuje ukážku uplatnenia akčného výskumu na úrovni školy na preukázanie zmien v edukačnom procese (zmien práce učiteľa).

Vedúci pedagogický zamestnanec bude prostredníctvom akčného výskumu uskutočňovať reflektovanú inováciu svojej riadiacej činnosti. **Po absolvovaní vzdelávacieho programu bude vedieť:**

- monitorovať a analyzovať súčasný stav práce učiteľa,
- realizovať akčný výskum na úrovni školy,
- navrhovať ďalšie riešenia na riadenie zmeny po uplatnení akčného výskumu a tak cyklicky skvalitňovať procesy na úrovni školy.

1| Autoevalvácia školy

Autonómnosť školy spočíva v tom, že škola si sama plánuje procesy a volí stratégiu svojho rozvoja. Pravidelne získava a analyzuje informácie, uvedomuje si svoje postavenie v regióne, svoju konkurencieschopnosť a prosperitu. **Správne nastavenie procesov robí školu z dlhodobého hľadiska lepšou a úspešnejšou** (Rychnavská, Šnídlová 2011).

Autoevalvácia je sebahodnotenie, ktoré škole ukazuje ďalšiu perspektívu a predznačuje jej budúcnosť. Autoevalvácia poskytuje pedagogickým zamestnancom školy priestor na tímovú prácu a spoločné premýšľanie o tom, ako zlepšovať školský vzdelávací program vrátane edukačného procesu, aby škola splnila predstavy o najnovšej podobe výchovy a vzdelávania a zabezpečila aktívne učenie sa žiakov. Plánovací a hodnotiaci proces v škole pozostáva z piatich stupňov:

SWOT analýza aktuálneho stavu

- Kde sme teraz?

Zameranie, priority, ciele školy

- Kam smerujeme?

Stratégia školy, výučby

- Ako to dosiahneme?

Obsah výučby

- Čo na to využijeme?

Autoevalvačná činnosť

- Ako zistíme, že sa nám darí?

V prvom rade sa ponúka otázka: *Kde sme teraz?* Poznanie silných a slabých stránok umožní škole formulovať ciele školy, motivovať pedagogických zamestnancov k osobnej zaangažovanosti na chode školy, dokáže školu posunúť dopredu – *Kam smerujeme?* Ak pochopíme vnútorné mechanizmy procesov, ktoré prebiehajú v škole, dokážeme vytvoriť vnútorný dialóg medzi vedením školy a pedagogickými zamestnancami, žiakmi, rodičmi, zriaďovateľmi a ostatnými partnermi školy.

Ďalšie otázky, na ktoré škola hľadá odpovede, sú: *Ako to dosiahneme?*, *Čo na to využijeme?* Kľúčovým dokumentom školy je školský vzdelávací program (ŠkVP), ktorý vnímame ako komplexný dokument. Zaujímá nás zameranie školy, priority a rozvojové ciele. Na plnenie rozvojových cieľov nastavujeme stratégiu školy a zabezpečujeme transfer inovácií do procesov školy. Práve piaty stupeň z hľadiska zisťovania kvality školy tvorí významnú časť riadiacich procesov. Odpovedáme na otázku: *Darí sa nám?* **Prostredníctvom autoevalvácie získava škola spätnú väzbu o vlastnom rozvoji.**

Autoevalvačná činnosť – autoevalvácia (**vnútorné hodnotenie školy alebo evalvácia vo vnútri školy**) je proces systematického hodnotenia vytýčených cieľov a preverovania, či dosiahnuté výsledky zodpovedajú predstavám danej školy (Handzelová 2009).

Autoevalvácia sa uskutočňuje na pôde školy, v pozitívnej klíme, je zameraná na zlepšenie procesov výchovy a vzdelávania a zvýšenie efektívnosti riadenia školy. Kritériá si škola stanovuje sama, do zberu dát i procesu hodnotenia sú zapojení všetci učitelia; kritériá sa vzťahujú na ciele školy. Autoevalvácia je zároveň systémový krok na zvyšovanie kvality školy a kvality vzdelávania vôbec, je to kolektívny proces zisťovania údajov o vopred dohodnutých aspektoch práce školy, na ktorom sa podieľajú vopred dohodnutí aktéri participujúci na chode školy.

O zisteniach, ktoré sú výsledkom rôznych metód a techník, sa v škole verejne diskutuje. Preto autoevalváciu školy **možno vnímať aj ako priebežnú diskusiu o tom, čo sa v škole deje, diskusiu o problémoch, ktoré treba riešiť, aj o spôsoboch ich nápravy.**

Školy, ktoré sa snažia zlepšovať, si kladú otázky: *Aká kvalitná je naša práca? Akým spôsobom môžeme zisťovať a zabezpečovať kvalitu školy, vzdelávania? Ako to vieme?* Práve **autoevalvácia je proces, ktorý** (popri iných, napr. CAF – Common Assessment Framework, QALLL – Quality Assurance in Lifelong Learning, PDCA Demingov cyklus kvality – plan, do, check, act, akčný výskum a podobné prístupy) **umožňuje škole kriticky hodnotiť vlastnú prácu** (Rychnavská, Šnídlová 2011).

Znaky dobrej autoevalvácie:

- je systematická, jej oblasť a štruktúra sú explicitne vymedzené v dokumentoch školy,
- uskutočňuje sa metodicky,
- uskutočňuje sa pravidelne,
- vyhodnocovanie sa vzťahuje na vopred stanovené kritériá kvality, ktoré vychádzajú z reálnych podmienok školy,
- je použiteľná na ďalšie rozhodovanie a plánovanie,
- procesy autoevalvácie sú verejné, na tvorbe cieľov, kritérií, indikátorov i na procesoch zberu dát sa podieľajú zamestnanci školy, rodičia i žiaci,
- uskutočňuje sa v priaznivom, neohrozujúcom ovzduší.

Model autoevalvácie je istým vzťahovým rámcom, obrazom systému vzťahov a funkcií, na ktorých aplikujeme plán postupu v podobe dizajnu evalvácie. Autoevalvačné aktivity nie sú pre školu ľahkou a krátkodobou záležitosťou. Aby autoevalvácia mohla priniesť očakávané výsledky a naplniť tak svoj význam a kľúčové ciele, musí sa stať súčasťou pracovnej kultúry školy, súčasťou života školy každého jedného člena (Seberová, Malčík 2009).

Významným ukazovateľom budúceho úspechu autoevalvácie je zapojenie čo najširšieho okruhu ľudí do procesov plánovania, realizácie a vyhodnocovania. Pre riaditeľa školy to znamená vytvoriť evalvačné tímy. Základom na tvorbu autoevalvačného dizajnu je niekoľko východiskových otázok týkajúcich sa významu a cieľov, ktoré autoevalváciu sledujú, napríklad: Kto bude príjemcom výsledkov autoevalvácie? Aký vplyv bude mať autoevalvácia na vybrané procesy školy? Ktoré oblasti školy budú súčasťou autoevalvácie? Akú stratégiu si zvolíme na prípravu, realizáciu a disemináciu výsledkov?

Seberová a Malčík (2009) členia dizajn autoevalvácie na tri časti:

1. Východiská autoevalvácie
2. Plán realizácie autoevalvácie
3. Plán prezentácie výsledkov autoevalvácie

Vo väzbe na dizajn sa stanovujú fázy evalvačných procedúr nasledovne: prípravná, realizačná a hodnotiaca. Autoevalvácia tak predstavuje proces pozostávajúci z troch fáz na hodnotenie stavu vybraných oblastí školy. Konkrétne u učiteľovi autoevalvácia pomáha plánovať svoj ďalší rozvoj a pomenovať svoje silné a slabé stránky v profesii tak, aby bol čo najviac prospešný škole a svojim žiakom (Babiaková 2013).

2| Akčný výskum v riadiacej činnosti VPZ

Akčný výskum je aplikovaný výskum, na realizácii ktorého sa podieľajú pedagogickí zamestnanci (praktici), ktorí systematicky, riadene a kontrolovane overujú svoju profesijnú a riadiacu prax. Škola môže uplatniť akčný výskum na stanovenie vlastného rozvoja a využiť autoevalváciu ako východisko na identifikáciu problémov a taktiež v závere výskumu na preukázanie zmeny.

2.1| Fázy 8-krokového modelu akčného výskumu

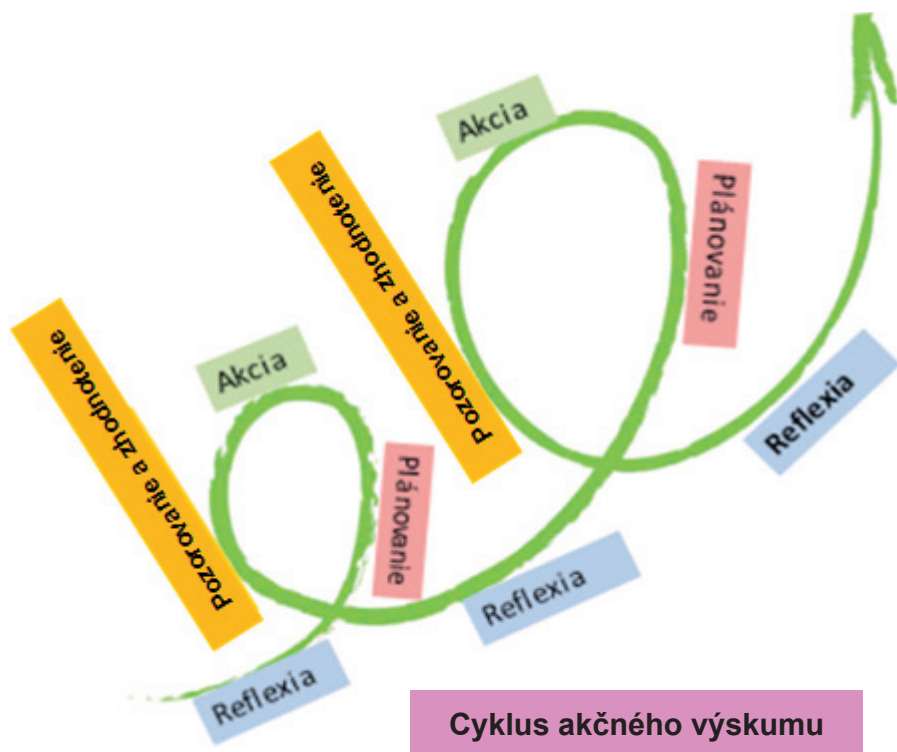
Akčný výskum možno realizovať na troch úrovniach, a to na úrovni vzdelávacej politiky, školy a výučby. V ďalšej časti bližšie opíšeme akčný výskum na úrovni školy a výučby.

Tab. 1 Úrovnne realizácie akčného výskumu

Úroveň vzdelávacej politiky	Makroúroveň - akčný výskum v rámci vzdelávacieho systému ako celku - dotváranie vzdelávacieho systému na úrovni vzdelávacej politiky	Existuje dialóg medzi úrovňami
Úroveň školy	Mezoúroveň - akčný výskum školy ako inštitúcie - hľadanie profilu školy v rámci jej autonómie	
Úroveň výučby (úroveň triedy)	Mikroúroveň - akčný výskum výučby - zavádzanie inovácií do procesu výučby	

Zdroj: M. Rychnavská: Kvalita vo vzdelávaní, odborná konferencia QAVET

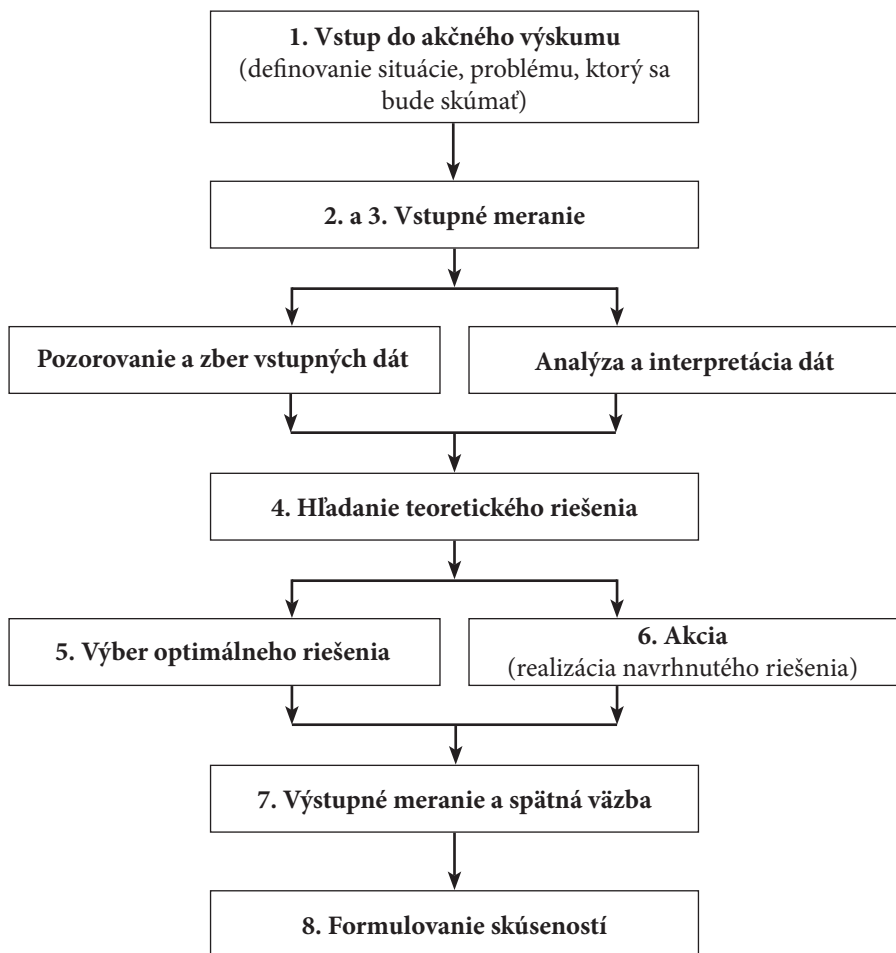
Akčný výskum je nástroj, ktorý pomáha vedúcim pedagogickým zamestnancom a učiteľom lepšie poznať problémy vlastnej praxe a riešiť ich. K základným fázam akčného výskumu patrí získavanie poznatkov o probléme (výskum) a uplatňovanie riešenia problému (akcie). Podstatu akčného výskumu vystihujú slová: **výskum** (plánovanie) a **akcia** alebo reflexia a konanie (realizácia, pozorovanie a zhodnotenie). V zásade ide o fázy, ktoré sa opakujú v gradujúcom cykle (obr. 1). Akčný výskum môžeme teda nazvať aj reaktívnym akčným výskumom, vedúci pedagogický zamestnanec aj učiteľ najprv zbierajú informácie (reflexia) a potom realizujú svoje zámery (akcia). Cieľom je, aby sa akcia neustále zlepšovala a tým sa dosahovala vyššia kvalita vybraných procesov školy (Rychnavská, Nogová 2013).

Obr. 1 Gradujúci cyklus reflexie a akcie ako podstata akčného výskumu

Proces akčného výskumu môžeme opísať aj podrobnejšie prostredníctvom ôsmich fáz. Fázy akčného výskumu na seba nadväzujú a korešpondujú s plánovacím a hodnotiacim procesom školy. Začíname hľadaním východísk výskumu (1), to znamená, že si odpovedáme na otázky: *Akej oblasti procesu školy chceme venovať pozornosť? Čo chceme skúmať? Aký máme problém? Sme schopní úlohu zvládnuť? Akú máme šancu na úspech?* Pri hľadaní odpovedí na položené otázky venujeme pozornosť SWOT analýze školy. Po zodpovedaní týchto otázok si vytvárame predstavu o skúmanom jave, navrhujeme postupy na získavanie vstupných dát a vyberáme si na to výskumné metódy a nástroje na získanie vstupných dát (2). Odporúča sa na začiatok riešiť jeden problém, aby škola dokázala čo v najkratšom čase preukázať zmenu. Získané dáta analyzujeme, interpretujeme zistenia (3) a formulujeme teoretické riešenia (4), z ktorých vyberáme optimálne riešenia (5). Tie následne aplikujeme vo vybranej oblasti procesu školy (6). V závere opäť pristúpime na zisťovanie výstupných dát, výsledky spracujeme, komparatívnou analýzou vyhodnotíme a preukážeme zmenu (7). Svoje postupy a skúsenosti spracujeme napríklad formou prípadovej štúdie a následne ich prezentujeme na pôde školy a publikujeme (8). Šírením svojich skúseností môžeme inšpirovať iných vedúcich pedagogických zamestnancov, ale aj učiteľov na zlepšovanie práce v ich školách a triedach. Kultúra výmeny profesijných skúseností sa tak môže opäť stať nástrojom skvalitňovania pedagogickej praxe (upravené: Autorský tím, Kvalita alebo kvantita, 2014).

Schematický model akčného výskumu

Zdroj: M. Rychnavská, D. Bačová: Akčný výskum – cesta skvalitňovania pedagogickej praxe

2.2| Stanovenie cieľov výskumu

Výskumník, vedúci pedagogický zamestnanec alebo učiteľ potrebuje v úvode definovať ciele výskumu. Ciele výskumu korešpondujú s jednotlivými fázami

výskumu, napríklad definovať problém/y, zistiť východiskový stav, navrhnúť riešenia, uplatniť riešenia v procesoch školy alebo triedy a v závere preukázať zmenu po uplatnení navrhnutých riešení. Ideálne je, ak si výskumník stanoví jeden problém a hľadá optimálne riešenia a definuje cieľ výskumu.

Príklad 1:

- Overiť vplyv uplatnenia čitateľských stratégií a vybraných metód podporujúcich porozumenie textu na rozvoj čitateľskej gramotnosti žiakov.

Príklad 2:

- Overiť vplyv transferu inovácií získaných kontinuálnym vzdelávaním učiteľov do edukačného procesu na zvýšenie miery aktívneho učenia sa žiakov.

2.3 | Definovanie výskumných otázok

Výskumné otázky tvoria jadro akčného výskumu a plnia dve funkcie: pomáhajú zaostriť výskum tak, aby poskytoval výsledky v súlade so stanovenými cieľmi, a ukazujú cestu, ako viesť výskum.

Ukážky výskumných otázok

Otázky zamerané na *overenie vplyvu čitateľských stratégií na rozvoj čitateľskej gramotnosti*:

- Pozná škola úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov?
- Má škola vypracovaný strategický plán rozvoja čitateľskej gramotnosti?
- Pracuje škola systematicky na rozvoji čitateľskej gramotnosti žiakov?
- Aké čitateľské stratégie sa využívajú na jednotlivých predmetoch, v jednotlivých ročníkoch?
- Akými nástrojmi škola zisťuje úroveň čitateľskej gramotnosti?
- Vplýva uplatnenie čitateľských stratégií a vybraných metód podporujúcich porozumenie textu na rozvoj čitateľskej gramotnosti?

Otázky zamerané na *kontinuálne vzdelávanie učiteľov*:

- Akú stratégiu profesijného rozvoja učiteľov si škola stanovila?
- Sú v pláne kontinuálneho vzdelávania školy programy zamerané na rozvoj kompetencií učiteľov v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti žiakov?

- Sleduje škola, ako učiteľ prenáša získané informácie z kontinuálneho vzdelávania do edukačného procesu? Akými metódami a nástrojmi?
- Ako škola pracuje so zisteniami o využívaní informácií z kontinuálneho vzdelávania učiteľov v praxi? Aké intervencie sa osvedčili?
- Hľadá škola riešenia na cyklické skvalitňovanie edukačného procesu? Aké? S akým efektom?

2.4| Metódy výskumu

Z hľadiska metodológie uvádzame nasledovné metódy pre jednotlivé fázy akčného výskumu, upravené podľa Maňáka a Šveca (2004). Čísla uvedené pri jednotlivých metódach predstavujú fázy akčného výskumu (obr. 2).

- **Metódy hľadania a vytvárania východísk skúmania (1):**
  - pozorovanie, skupinový rozhovor, brainstorming, hospitácia.
- **Metódy získavania a zhromažďovania údajov (2, 3, 7):**
  - rôzne typy pozorovaní, videozáznamy, audiozáznamy a ich následná transkripčia, rôzne typy interview, artefakty – žiacke práce, testy, listy, zápisy, poznámky, správy.
- **Metódy analýzy údajov (2, 3, 7):**
  - analýza, vyhodnotenie a interpretácia produktov činnosti, vytváranie kategórií a kódovanie údajov, analýza dilem.
- **Metódy praktickej teórie (metódy hľadania teoretického riešenia) (4):**
  - modelovanie, projektovanie, analýza a výber odbornej literatúry na praktické využitie riešenia problému.
- **Metódy vytvárania stratégií riešení (5, 6):**
  - projektovanie inovácií v procesoch školy alebo triedy, brainstorming, myšlienkové testovanie alternatív konania, analýza, vyhodnotenie a interpretácia riešení.
- **Spôsoby prezentácie výsledkov (8):**
  - prípadová štúdia, správa zo zisťovania.

2.5| Nástroje na získanie vstupných a výstupných dát

Nástroje predstavujú súbor prostriedkov, pomocou ktorých škola získava dáta. Výber nástrojov niekedy nie je natoľko rozhodujúci, ako skôr miera schopností porozumieť výsledkom, ktoré sme získali. Dôležité je, aby sa zainteresované subjekty zhodli na tom, ktoré kritériá či indikátory (ukazovatele) považujú za rozhodujúce pri riešení problémov.

Za nástroje výskumu považujeme *hospitačné hárky, autoevalvačné záznamy, myšlienkové mapy, portfóliá, dokumenty školy, žiacke práce a žiacke úlohy, výsledky žiakov, dotazníky alebo anketové lístky, testy, prepisy zvukových záznamov* a pod.

3| Ukážka uplatnenia akčného výskumu v riadiacej činnosti VPZ

Základná škola v dedinke na pomedzí Súľovských vrchov má 150 žiakov. Keď vstúpíte do školy, víta vás krásne vyzdobená škola, žiaria v nej práce žiakov a uvedomíte si, že na chvíľu chcete byť žiakom tejto školy.

Za všetkým vidieť aktívnu prácu učiteľov. Pani riaditeľka je spokojná s prácou svojich kolegov, ale uvedomuje si, že popri každodenných problémoch školy venuje rozhovorom s učiteľmi málo času, dokonca nemá čas na systematické sledovanie a hodnotenie edukačného procesu. Aj teraz riešila zatekanie budovy po oprave strechy. Na chvíľu sa zastavila vo svojej kancelárii a na stole ju čakala listová obálka. Jej žiaci 4. A triedy boli súčasťou pilotného testovania žiakov. Testovanie bolo zamerané na zistenie úrovne čitateľskej gramotnosti v slovenskom jazyku a vlastivede na primárnom stupni vzdelávania. Výsledky ju však nepotešili. Úspešnosť jej žiakov bola menej ako 50 %.

Uvedomila si, že v ostatnom období venovala málo času priebežnému zisťovaniu úrovne čitateľskej gramotnosti aj napriek tomu, že testovanie bolo ohlásené vopred. Na chvíľu sa zastavila, začala rozmýšľať a kládla si otázky, ktoré zaznamenávala na papier:

- Výsledky by boli také isté aj v iných triedach?
- Ako zlepšiť uvedený stav?
- Čo urobiť inak?
- Aký by mal byť prvý krok?
- Povedať výsledky učiteľom bez podrobnej analýzy alebo prísť aj so stratégiou riešenia?

Modelovú situáciu opíšeme v ôsmich fázach akčného výskumu.

1. VSTUP DO AKČNÉHO VÝSKUMU

Na základe výsledkov testovania v 4. A, rozhovorov s učiteľmi a záverov z hospitačnej činnosti vedúcich pedagogických zamestnancov riaditeľka definovala odbornou-metodický problém nasledovne: **nízka úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov.**

Opäť sa vrátila k svojim otázkam, ktoré dopĺňala, napríklad: *Kto bude tvoriť výskumný tím? Budeme zisťovať úroveň čitateľskej gramotnosti v prvej línii iba vo vybraných triedach? Stanovíme si stratégiu rozvoja čitateľskej gramotnosti?* Všetko si podrobne premyslela a na nasledujúci deň zvolala pracovné stretnutie s vybranými učiteľmi. Učiteľom položila dve otázky, na ktoré sa potrebovali pripraviť:

- *V čom vidíte problém rozvoja čitateľskej gramotnosti žiakov (konkretizujte svoje úvahy).*
- *Navrhните kroky, ktoré potrebuje urobiť škola, aby sa zvýšila úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov.*

Pracovné stretnutie bolo plné nápadov a riešení, ktoré boli priebežne zaznamenávané na flipchart a do počítača. Výskumný tím sa rozhodol, že škola požiada Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania v Bratislave o vypracovanie štandardizovaného testu na zistenie východiskového stavu úrovne čitateľskej gramotnosti pre žiakov 4. ročníka, 5. ročníka a 8. ročníka. Ako druhý krok začne so vzdelávaním učiteľov. Prizve si vzdelávaciu inštitúciu, ktorá bude učiť učiteľov tvoriť úlohy na rozvoj čitateľskej gramotnosti. Výsledkom stretnutia bolo vytvorenie strategického plánu rozvoja na najbližšie 2 roky.

Plán rozvoja čitateľskej gramotnosti (ČG) do roku 2019

Prípravná fáza:

1. **Zabezpečiť** štandardizované testy na zistenie východiskového stavu úrovne čitateľskej gramotnosti pre žiakov 4. ročníka, 5. ročníka a 8. ročníka.

T: máj 2017

Z: vedenie školy

2. **Zistiť** východiskový stav úrovne ČG u žiakov 4. ročníka, 5. ročníka a 8. ročníka.

T: jún 2017

Z: vedenie školy

Cieľ:

Do konca školského roka 2019/2020 dosiahnuť zvýšenie úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov 5. a 8. ročníka napr. o .... stupeň, o .... percentuálnych bodov a pod. (uvádzať vo väzbe na východiskovú úroveň ČG).

Realizačná fáza:

3. Realizovať vzdelávanie učiteľov na rozvoj ČG.

T: júl 2017

4. Vytvoriť modelové úlohy na rozvoj ČG s definovaním procesov porozumenia a kritériami úspešnosti.

T: august 2017

5. Analyzovať úlohy na rozvoj ČG (z učebnice a z iných zdrojov), ktoré by mohli byť implementované do edukačného procesu.

T: september 2017

6. Navrhnuť úlohy na rozvoj ČG pre jednotlivé procesy porozumenia pre vybrané predmety, tematický celok, ročník.

T: október/november 2017

7. Vybrať a opísať čitateľské stratégie a metódy na rozvoj porozumenia textu.

T: október/november 2017

8. Uplatniť čitateľské stratégie a metódy na rozvoj porozumenia textu v edukačnom procese.

T: šk. rok 2017/2018

9. Vytvoriť testy na zisťovanie úrovne ČG pre vybrané ročníky vrátane stanovovania hodnotiacich kritérií.

T: január 2018

Hodnotiaca fáza:

10. Zistiť stav úrovne ČG u žiakov 5. a 8. ročníka po uplatnení čitateľských stratégií a metód na rozvoj porozumenia textu v edukačnom procese.

T: jún 2018

Z: vedenie školy

11. Komparatívnou analýzou preukázať zmenu úrovne čitateľskej gramotnosti a na základe zistení formulovať odporúčania na nový školský rok.

T: jún/júl 2018

Od septembra 2018 do septembra 2019

- Pokračovať v tvorbe úloh na rozvoj ČG.
- Vytvoriť banku úloh na rozvoj ČG pre vybrané predmety v jednotlivých ročníkoch.
- Vytvoriť hodnotiace nástroje na overenie úspešnosti riešenia úloh.
- Priebežne overovať implementáciu úloh, čitateľských stratégií a metód na rozvoj porozumenia textu do edukačného procesu.
- Priebežne vyhodnocovať naplnenie cieľa, pomenovať to, čo sa osvedčilo, čo sa neosvedčilo, pomenovať slabé miesta, navrhnúť riešenia (intervencie) na ďalšie obdobie.

2. a 3. VSTUPNÉ MERANIE

Zber vstupných dát, analýza a interpretácia údajov

Vedenie školy spolu s vybranými učiteľmi zabezpečí zber dát. Budú použité tieto výskumné metódy: hospitačná činnosť, štruktúrovaný rozhovor a testovanie. Vedenie školy analyticky spracuje hospitačné záznamy, uvedie pozitívne aspekty z vyučovacích hodín, vyjadrí sa k transferu poznatkov zo vzdelávania do edukačného procesu (v prípade riešenia čitateľskej gramotnosti je vhodné hospitačnú činnosť zamerať najmä na zistenia, či učitelia aktívne uplatňujú získané poznatky a zručnosti zo vzdelávania v edukačnom procese). Vedenie školy výsledky z rozhovorov s učiteľmi spracuje samostatne. Vybraná skupina učiteľov analyticky vyhodnotí získané dáta z testovania, spracuje analýzu položiek testu.

4. HĽADANIE TEORETICKÉHO RIEŠENIA

Cieľom konania vedenia školy a učiteľov je zvýšiť úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov a vytvoriť podmienky na vzájomnú diskusiu medzi učiteľmi.

Vedenie školy zabezpečí pre školu odbornú literatúru zameranú na testovanie žiakov, na tvorbu úloh na rozvoj čitateľskej gramotnosti a na výber čitateľských stratégií a metód na porozumenie textu. Štúdium odbornej literatúry viedlo učiteľa k hľadaniu riešení (návrh publikácií: J. Maňák a V. Švec: Cesty pedagogického výskumu, 2004; A. Seberová a M. Malčík: Autoevalvácia školy od teórie k praxi a výskumu, 2009; D. Silverman: Ako robiť kvalitatívny výskum?

2005; Autorský tím: Model sebahodnotenia, Manuál sebahodnotenia a Dodatok – kritériá kvality a nástroje sebahodnotenia (ŠŠI), 2012; O. Zápotočná: Čitateľská gramotnosť a jej rozvoj v primárnom vzdelávaní, 2013; D. Heldová a kol.: Metakognitívne stratégie rozvíjajúce proces učenia sa žiakov, 2011; R. Somorová: Úlohy na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti žiakov 5. a 6. ročníka ZŠ a gymnázií s osemročným štúdiom, 2011; www.nucem.sk (uvoľnené úlohy na rozvoj čítania s porozumením a pod.).

5. VÝBER OPTIMÁLNEHO RIEŠENIA

Východiskom pre výber optimálneho riešenia budú interné dokumenty školy (správa o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach, zápisy zo zasadnutí MZ a PK, diagnostické záznamy, záznamy z hospitačnej činnosti) a publikácie zamerané na realizáciu výskumu, rozvoj čitateľskej gramotnosti a tvorbu testov.

Ciele vlastného výskumu boli sformulované nasledovne:

- **Zistiť východiskovú úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov vo vybraných triedach** (stav zistiť testovaním).
- **Overiť transfer inovácií zo vzdelávania do edukačného procesu, zameraný na rozvoj čitateľskej gramotnosti** (overiť hospitačnou činnosťou a rozhovormi s učiteľmi).
- **Overiť vplyv uplatnenia inovácií v edukačnom procese** (napríklad uplatnenie čitateľských stratégií a vybraných metód na porozumenie textu) **na zvýšenie úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov** (overiť testovaním a rozhovormi s učiteľmi).

6. REALIZÁCIA

Učiteľ počas obdobia jedného roka uplatňoval čitateľské stratégie a vybrané metódy na rozvoj porozumenia textu. Reakcie žiakov priebežne zaznamenával. Vedenie školy vykonávalo systematicky hospitačnú činnosť, hospitačné záznamy taktiež priebežne analyzovalo. Súčasťou hospitačných tímov boli aj predsedovia predmetových komisií a metodických združení. Vedenie školy si vypracovalo mesačný plán hospitačnej činnosti a stanovilo hospitačné tímy.

Hospitáciu vykonávali minimálne dvaja zástupcovia školy, z ktorých jeden bol členom vedenia školy. Všetci učitelia školy boli informovaní o pláne hospitačnej činnosti.

7. VÝSTUPNÉ MERANIE A SPÄTNÁ VÄZBA

Po uplynutí školského roka boli overované navrhnuté postupy. Testom, ktorý vypracovali učitelia, sa opäť zisťovala úroveň čitateľskej gramotnosti vo vybraných triedach. Test svojou úrovňou zodpovedal vstupnému testu.

Vedenie školy a učitelia, ktorí hospitovali na vyučovacích hodinách, analyticky spracovali záznamy a rozhovory s hospitovanými učiteľmi. Vzájomnou komunikáciou odpovedali na otázky:

Nastala zmena v sledovanej oblasti? Aká, v čom?

Dosiahli sme pridanú hodnotu v sledovanej oblasti?

Podarilo sa nám zvýšiť úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov?

8. FORMULOVANIE SKÚSENOSTÍ

Vedenie školy spolu s učiteľmi vypracovalo písomnú správu, ktorá tvorí kľúčovú súčasť celého výskumu. Návrh písomnej správy (správa môže byť napísaná formou prípadovej štúdie):

- Naša škola
- Východisko riešenia problému
- Vstupné zisťovanie zamerané na transfer inovácií zo vzdelávania do edukačného procesu a na úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov vo vybraných triedach (zber údajov, analýza a ich interpretácia)
- Návrh riešení (napr. výber a opis čitateľských stratégií a metód na rozvoj čítania s porozumením, výber vecných a umeleckých textov, výber a opis koncepcií vyučovania, návrh učebných pomôcok s podporou IKT a pod.)
- Realizácia (opis aktivít medzi meraniami)
- Výstupné zisťovanie (preukázanie zmeny)
- Zhrnutie skúseností a formulovanie odporúčaní

Skúsenosti získané systematickým riešením uvedenej problematiky môže škola disseminovať („best practices“) – ponúknuť ostatným školám, publikovať v pedagogických časopisoch, prezentovať na konferenciách a pod.

Záver

Akčný výskum je vo svojej paradigmatickej podstate prípadová štúdia. Akčný výskum vychádza z akcie (z konkrétneho problému) a je viazaný na akciu (na riešenie uvedeného problému). **Dobre realizovaný akčný výskum prepája teóriu s praxou a prax s teóriou v ich vzájomných súvislostiach, prax „teoretizuje“ a teóriu „praktikuje“.**

Uplatnením akčného výskumu cyklicky skvalitňujeme procesy na úrovni školy alebo triedy, ukončením jedného cyklu sme na začiatku nového cyklu. Opäť si položíme otázku: *Darí sa nám?* Môžeme teda povedať, že ak realizujeme autoevalváciu školy, začíname aj končíme otázkou *Darí sa nám?* Model akčného výskumu je nástrojom autoevalvácie školy.

Často sa stretávame aj s kritikou akčného výskumu, ktorá tvrdí, že akčný výskum neposkytuje zovšeobecňujúce výsledky. Výsledky sú príliš partikulárne na to, aby mali nejakú hodnotu a význam pre tvorbu všeobecne platných konceptov a riešení v oblasti vedeckého rozvoja výchovy a vzdelávania. Súhlasíme s tým, akčný výskum spočíva na iných paradigmatických predpokladoch, je platný len pre danú konkrétnu školu alebo skupinu žiakov.

Domnievame sa však, že ak chceme pracovať na rozvoji svojej školy, ak chceme skvalitniť prácu učiteľa, potrebujeme sa viac sústrediť na reflektovanie vlastnej práce a sledovanie pridanej hodnoty.

Realizácia akčného výskumu si vyžaduje od riaditeľov aj učiteľov viac času, napríklad na podrobnejšie štúdium zvolenej problematiky, na tvorbu plánu akčného výskumu, ako aj technik výskumu (dotazníkov, didaktických testov, osnov rozhovorov ap.), na ich vyhodnocovanie a na reflexiu získaných výsledkov. Čas venovaný uvedeným činnostiam následne riaditeľ aj učiteľia ocenia, kvalita školy je preukázateľne vyššia a žiaci spokojnejší, tvorivejší a aktívnejší.

Zoznam použitej literatúry

- BABIAKOVÁ, S., 2013. *Autoevalvácia školy a učiteľa*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-557-0569-9.
- HANDZELOVÁ, J., 2009. Autoevalvácia – vnútorná črta efektívnych škôl. In: *Pedagogické rozhľady* 2/2009. ISSN 1335-0404.
- HORVÁTHOVÁ, K., 2010. *Kontrola a hodnotenie v školskom manažmente*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8079-329-7.
- MAŽGON, J. Akčný výskum učiteľa v teórii a v praxi. In: *Pedagogika* [online]. Dostupné z: <http://www.casopispedagogika.sk>
- RYCHNAVSKÁ, M., 2011. Strategické riadenie školy. In: *Pedagogické rozhľady*. 2/2011. ISSN 1335-0404.
- RYCHNAVSKÁ, M. 2014. Akčné skúmanie postojov. In: Autorský tím, 2014. *Kvalita alebo kvantita? Zisťovanie postojových zmien v globálnom vzdelávaní a multikultúrnej výchove – príklady dobrej praxe*. [online]. [cit. 2016-11-12]. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku. Dostupné z: http://nadaciamilana-simecku.sk/qq/publicacia/NMS_K&K%20publicacia_komplet.pdf
- RYCHNAVSKÁ, M. a M. ŠNÍDLOVÁ, 2011. Autoevalvácia školy. In: *Poradca riaditeľa školy*. Bratislava: Dr. Jozef Raabe Slovensko. ISBN 978-80-89182-36-7.
- RYCHNAVSKÁ, M. a M. NOGOVÁ, 2013. Akčný výskum – cesta skvalitňovania pedagogickej praxe v našich školách. In: *Učiteľské noviny*. Roč. LX, č. 15, s. 31-32. Bratislava: ŠIOV.
- RYCHNAVSKÁ, M. a M. NOGOVÁ, 2013. Modelový príklad akčného výskumu – cesta skvalitňovania pedagogickej praxe učiteľov. In: *Sborník z mezinárodnej vedeckej konferencie ICOLLE 2013*. ISBN 978-80-7375-825-7.
- RYCHNAVSKÁ, M. a D. BAČOVÁ, 2015. Akčný výskum – cesta skvalitňovania pedagogickej praxe [online]. [cit. 2017-02-15]. Bratislava: MPC. ISBN 978-80-565-1357-6. Dostupné z: <http://www.mpc-edu.sk/node/3617>
- SEBEROVÁ, A. a M. MALČÍK, 2009. *Autoevalvácia školy od teórie k praxi a výskumu*. Ostrava: UNIVERSITAS, vydavateľstvo Ostravskej univerzity. ISBN 978-80-7368-759-5.
- ROSA, V. a kol., 2012. *Manuál sebahodnotenia*. Bratislava: ŠŠI. ISBN 978-80-971114-0-3.

Modelové situácie

Uvádzané modelové situácie môže lektor využiť na vzdelávaní a v rámci učiaceho sa procesu aplikovať akčný výskum na úrovni triedy na zlepšovanie procesu výučby.

Situácia 1

Pani učiteľka učí v 8. C triede matematiku. Trieda je živá, kolektív ako celok dobrý, ale najviditeľnejšou vlastnosťou žiakov je ich lenivosť.

Žiaci sa na vyučovanie málo pripravujú alebo príprave vôbec nevenujú čas. Čo sa týka písania domácich úloh, prekvapením je, že ich píšu kolektívne, a to ráno pred vyučovaním. Žiaci dosahujú priemerné výsledky, uspokojili sa teda s priemernosťou.

Komu na ich zlepšení záleží, je práve pani učiteľka. Milá, stále prichádzajúca s novými nápadmi, tvorivá, primerane prísna, ktorá hľadá spôsoby, ako zvýšiť záujem žiakov o učenie. Uvedomuje si, že matematika nepatrí k najobľúbenejším vyučovacím predmetom, ale jej entuziazmus a záujem pomôcť žiakom jej dodáva silu hľadať riešenia na zvýšenie aktivizácie žiakov na hodinách matematiky a na zmenu postoja žiakov k tomuto predmetu.

- 1. Navrhните nástroj na zistenie príčin nezáujmu žiakov o učenie.**
- 2. Ako zlepšiť uvedený stav (navrhните riešenia)?**
- 3. Ako aktivizovať žiakov, aby prejavili záujem o učenie?**
- 4. Uvedte predpokladané očakávania v prípade uplatnenia navrhnutých riešení.**

Situácia 2

Učiteľka počas minulého školského roka spozorovala, že má na vyučovacej hodine hlavné slovo. Pritom si celkom dobre pamätá na obdobie, keď bola ešte žiačka. Prekážalo jej, keď učiteľ nepustil žiakov k slovu. Z uvedeného vyplýva: Ak učiteľ veľa rozpráva, žiaci rozprávajú menej. Výučba má spravidla informatívnu a transmisívnu povahu, ktorá býva často predmetom kritiky. Učiteľ je aktívny a žiak pasívny prijímateľ informácií.

1. Navrhnite, ako zistiť pomer objemu komunikácie učiteľa a žiakov.
2. Navrhnite riešenia na zmenu transmisívneho vyučovania na konštruktivistické vyučovanie (zvýšiť objem komunikácie žiakov na vyučovacej hodine).
3. Uvedte predpokladané očakávania v prípade uplatnenia navrhnutých riešení.

Situácia 3

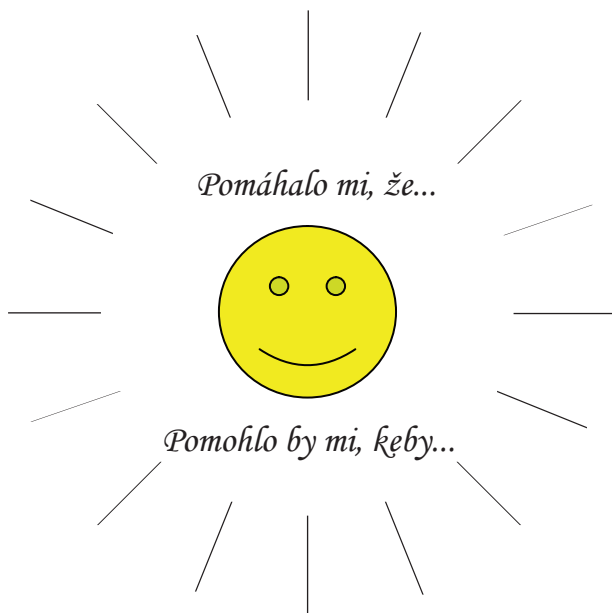
Je začiatok školského roka a do 4. A triedy prišiel nový žiak Adam. Na prvý pohľad vyzerá ako veselé dieťa, ale povahovo je silný introvert. Nerád pracuje so spolužiakmi, nevyhľadáva kamarátov a rád pracuje iba sám. Oblubuje písanie komiksov, na papier chronologicky vkladá kresby vytvárajúce príbehy s prípadným textovým komentárom. Do vyučovacieho procesu sa zapája iba sporadicky. Učiteľ si myslí, že Adam nepočúva, čo sa na hodine robí, a ignoruje vyučovací proces. Prekvapením pre učiteľa bolo, keď si raz dal predložiť komiks, ktorý Adam schovával pod lavicou. V komikse bol chronologicky zaznamenaný celý priebeh vyučovacej hodiny aj s odpoveďami na problémové otázky, ktoré žiakom položil učiteľ.

1. Navrhnite postup na zistenie učebných štýlov žiakov.
2. Navrhnite riešenia, ako využiť Adamov potenciál na skvalitnenie vyučovacieho procesu.
3. Navrhnite riešenia, ako má učiteľ začleniť Adama do kolektívu, aby aktívne pracoval so spolužiakmi.
4. Uvedte možnosti využitia prílohy 2 na riešenie uvedeného problému.

Slniečko, štruktúrovaný diagnostický nástroj

Ciel: Získať relevantné informácie, ako ovplyvňujú procesy v škole učebný výkon žiaka a jeho spokojnosť. Rozvinúť a upevniť kľúčové kompetencie žiakov.

Postup: Aktivitu môžeme realizovať napríklad jedno celé dopoludnie v poslednom týždni školského roka. Priebeh aktivity riadi triedny učiteľ. Podľa uváženia môžu žiaci spolupracovať aj s inými učiteľmi, napríklad výchovným poradcom. Postupne na jednotlivé lúče dopĺňajú časti viet: „**Pomáhalo mi, že...**“ a „**Pomohlo by mi, keby...**“

Zdroj: www.zsmalika.cz

Reflexia: Po ukončení aktivity triedny učiteľ diskutuje so žiakmi o ich názoroch a postojoch. Spoločne hľadajú možné riešenia, dopĺňajú vetu: „Pomohlo by mi, keby...“

Názov:	Akčný výskum ako nástroj autoevalvácie školy
Autor:	RNDr. Mária Rychnavská, PhD.
Recenzenti:	PaedDr. Mária Šnídlová Mgr. Ján Furman
Vydavateľ:	Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Odborná redaktorka:	Mgr. Terézia Peciarová
Grafická úprava:	Ing. Monika Chovancová
Vydanie:	1.
Rok vydania:	2017
Počet strán:	28
ISBN	978-80-565-1427-6